

Kapusi Krisztián

FERTÁLY- ÉS SZAKASZMESTEREK MISKOLCON

A borsodi megyeszékhely 18–19. századi társadalmának németajkú népessége egyetlen történelmi periódusban sem bírt olyan kimagasló számaránnyal, domináns közéleti, gazdasági és kulturális szerepkörrel, mint a szabad királyi városok és a bányavárosok száz-cipszer eredetű polgársága. A települések közrendjére és biztonságára ügyelő alkalmazotti-hivatalnoki szervezetben elterjedt viertelmeister, azaz fertálymesteri (negyedmesteri) állás elnevezése német eredetű volt, és a tisztség ennek megfelelően a jelentős részben német ajkú polgársággal bíró szabad királyi városokban és bányavárosokban jelent meg legkorábban. Pozsonyban, Sopronban, Besztercebányán és Kassán már a 16. században alkalmaztak fertálymestereket,¹ Miskolc koronauradalmi mezőváros közigazgatásában mindehhez képest jelentős késéssel, csupán az 1790-es évektől fogalmazták meg és töltötték be a negyedmesteri feladatkört. Miért éppen akkor, és mennyiben hasonlított a helybéli fertálymesterek napi rutinja az országos mintákhoz? Hogyan alakult utóbb a funkció lokális története? Elsősorban ezekre a kérdésekre próbált válaszokat találni az alábbi elemzés.

Deklarált törekvések és felvállalt áldozatok ellenére Miskolcnak sosem sikerült szabad királyi városi rangot szereznie, hiszen utóbb, amikor 1907-ben a legmagasabb státuszú települések sorába emelte a törvényhozás, addigra átalakult a közigazgatási struktúra és a vonatkozó terminológia (ekképpen Miskolc szabad királyi helyett immáron törvényhatósági joggal felruházott város lett a 20. század első évtizedében). A rendi éra egyes időszakában viszont egészen közelinek tűnt a státusbéli avanzsálás, és annak részeként Miskolc a földesúri jogokat gyakorló Magyar Királyi Kamara közreműködésével már-már függetlenedett Borsod vármegye szupremáciája alól. Leginkább az 1790-es években tett komoly előkészületeket a kamara annak érdekében, hogy Miskolc igazgatását a szabad királyi városokra jellemző mintáknak megfelelően formálja át. Nőtt a tisztviselői létszám, a bérek emelkedtek, és főbíró helyett első ízben 1789-ben választottak polgármestert Miskolc élére. A szakirodalom szerint az *„igazgatás szervezetét tekintve ebben a szakaszban a város a szabad királyi státushoz köze-*

¹ CSIZMADIA Andor 1983. 60–61.

lített”.² Feltűnő az egybeesés, e folyamatokhoz illett a fertálymesteri állások miskolci bevezetése az 1790-es években, az új funkció tehát mondhatni státuszszimbólumként díszelgett a szabad királyi jogállásra törő mezőváros tisztikarában, demonstrálta a település fejlődési igényeit, önmeghatározási törekvéseit.

Az 1794. évi protokollum a januári népgyűlés kapcsán rögzítette, hogy „*Fertály Mestereknek – Miskolcz városa négy fertályokra felosztatván – az első fertályban Holló János, a másodikban Ns. Rác Zsigmond, a harmadikban Ns. Barkassy György, a negyedikben Ns. Farkas Pál uraimék közönséges megnyugvással választattak*”.³ Kirendelt küldöttség fogalmazta meg a munkaköri leírásokat, fel is olvasták az 1794. február 7-i tanácsülésen a „*strázsá mester, káplár, fertály mester, utca kapitány és tizedes uraimék, úgy a strázsák instructiójait*”.⁴ Nem maradt fenn az említett dokumentum, de a „*fertály mester urak instructiója*” 1800. április 23-i újrafogalmazással mégis bekerült a levéltárba, és a szövege alapján megállapítható, hogy Miskolcon mindenekelőtt tűzrendészeti funkciókat ötvözött a szóban forgó feladatkör. Az instrukció nyolc pontjából ötöt a tűzveszély elhárítására deklaráltak. Fertálymesteri alapfeladat volt 1800-ban a „*vízi edényeknek és tűz oltó eszközöknek*” kezelése, karbantartása. Említett felszerelésükkel „*a tűznél megjelenni, a tüzet oltani és oltatni*” elsőrendű kötelességük volt a miskolci fertálymestereknek. A lángokkal küzdő kolléga megsegítésére a többi negyed fertálymestereinek mihamarabb a tűzhöz kellett sietniük, ezért helyettes állítása nélkül el sem hagyhatták a várost. A prevenció részeként elvárták minden fertálymestertől, hogy „*jelen legyen a kémények vizsgálásán s egyébiránt pedig minden hónapban egyszer az utca kapitányokkal maga fertályát megjárja, a kéményeket megvizsgálja [...], egyúttal azt is vizsgálja meg, van-e kapitány víznek való edény vízzel teli a háznál*”.⁵ Feladatkörük legnagyobb cikkét tehát a tűzrendészet adta, de az instrukciónak megfelelően azt is jelentették, „*ha vidékről valaki a városban lakás végett magát valakinél leteszi*”, valamint a fertálymester volt az, aki „*minden éjjel a fertályba kirendelendő strázsákat szorgalmasan vizsgálja*”, és azt is elvárták tőle, hogy a „*nyilván való gonosztevőket minden személy választás nélkül fogassa el*”.⁶

Közvetlen felettesük a városkapitány volt, ugyanakkor a főbíróhoz, a magisztrátushoz és a vicebíróhoz is intézhették a jelentéseiket. Személyenként kettő fertálykapitányra és négy fertálytizedesre támaszkodhattak hivatalos kötelességük teljesítése során. Utóbb szekereteket és lovakat is kaptak, ekképpen a fertálymesterek révén „*városunk gödrös utcái kiegyenesíttethetnének, a sarak is kihordathatnának, amellet a tűz támadáskor a vízi hordót a szükséges helyre vihet-*

² STIPTA István 2000. 707–710.

³ MNL BAZML. IV. 1501. a. 20. köt. 45. (1794).

⁴ MNL BAZML. IV. 1501. a. 20. köt. 65. (1794).

⁵ MNL BAZML. IV. 1501. e. 325/1800.

⁶ MNL BAZML. IV. 1501. e. 325/1800.

nék, s az utcák is tisztán tartathatnának”.⁷ Új fertálmestereket választottak 1800 júniusában (első fertály – Fent József, második – Kis János, harmadik – Simon István, negyedik – Gilányi János), feladatkörük klasszikus szabályozása Miskolcon elsődlegesen tűzrendészeti teendőket ölelt fel, mindazok mellett tisztaságot, közbiztonságot szolgáló funkciókat tartalmazott. Székesfehérvárott, Pesten és Egerben is hasonlóan értelmezték a fertálmesteri teendőket, a borsodi megyeszékhely magisztrátusa tehát országos mintákhoz alkalmazkodott a helyben újszerű tisztség bevezetésekor.⁸

Kétséges ugyanakkor, hogy a 19. század első évtizedeiben rendszeressé vált-e Miskolcon a szóban forgó állások betöltése, hiszen a tanácsulések korabeli mutatókönyveiben nem maradt fertálmesterekre utaló bejegyzés. Az 1800-ban megválasztottak nevei utóbb már csupán privát ügyek kapcsán kerültek a protokollumokba. Fent József az első negyedből 1803 szeptemberében „*fertály mesteri fáradozásáért*” kért adókedvezményt, a bejegyzéshez tartozó iratot kiselejtezték, a jegyzőkönyvi szöveg olvasata pedig olyan, mintha múltbéli érdemekre és nem az aktuális funkciójára hivatkozna a kérvényező.⁹ Kutatásunk során azt tapasztaltuk, hogy a rendi éra alkonyán strázsák, tizedesek, utca kapitányok, felügyelők és tanácsnokok osztoztak a vázolt feladatkörön, fertálmestereket pedig mindössze szűk egy – bő fél – évtizeden keresztül, 1794 és 1800 között választottak és alkalmaztak Miskolcon.

A történet ezzel mégsem ért véget, a miskolci negyedek territoriális alegységként változatlanul fennmaradtak, ezek rendszerében gondoskodtak 1848 májusában a lakosság összeírásáról: négy negyede és tizenkét szakasza volt a városnak, azaz minden negyed három szakaszból állt.¹⁰ A neoabszolutizmus éveiben aztán jelentős módosulások történtek, a „negyed” terminus mellőzötté vált, és 1850-ben nyolc szakaszra, 1855-ben pedig négy kerületre osztották Miskolc közigazgatási területét.¹¹ Átmenetinek bizonyult a „kerület” megnevezés, a négy egység mint a város négy szakasza állandósult, tehát a felülről érkező modernizációs kísérletek szelídülésével lényegében megmaradt a klasszikus négy városnegyed, immáron „szakasz” megjelöléssel.¹² A fertálmesteri feladatkör ugyanakkor még az 1850-es évek első felében is megoszlott a tanácsnokok, fe-

⁷ MNL BAZML. IV. 1501. e. 505/1800.

⁸ Székesfehérvárra vonatkozóan: KÁLLAY István 1989. 24, 60-61, 63, 76, 80, 97, 213-214. Pest és Eger tekintetében: CSIZMADIA Andor 1983. 62-63.

⁹ MNL BAZML. IV. 1501. a. 680/1803.

¹⁰ MNL BAZML. IV. 1501. a. 400/1848.

¹¹ MNL BAZML. IV. 1602. a. 7/1850. és 403/1855.

¹² Ismertek az 1867. évi felosztásnak megfelelő házszámkeretek szakaszonként, melyek lényegében megfeleltek a 18. századi negyedeknek: Miskolcot a nyugat-keleti folyású Szinva patak és a rá merőleges avasi templom-városháza tengely osztotta négy közigazgatási egységre, melyeket a 18. századtól már bizonyosan negyedeknek, 1856-tól szakaszoknak neveztek. Lásd: BAZML. IV. 1602.a. 236/1867. és GYULAI Éva 2000. 119.

lügyelők és az utcatizedesek között, de nem is működött hatékonyan a városi igazgatás. A szakaszfelügyelők nem voltak státuszban, viszont a tanácsnokokat segítve egyre több feladatuk adódott a katonaság elszállásolása, az újoncozás és nem utolsó sorban az adóbehajtás körül. Fokozódó terheltségük okán, 1854 őszén rendszeres fizetést követeltek a szakaszfelügyelők, decemberben pedig az utcatizedesek fenyegetőztek munkabeszüntetéssel, mert nem kapták meg a korábbi adómentességüket.¹³ Az archaikusan félhivatalos megbízatásokhoz fűződő további alkudozások helyett állandósított fizetéssel bíró tisztviselők választását forszírozta a miskolci községtanács, méghozzá eredményesen: az 1855. december 22-i ülésén felolvasták a császári és királyi megyehatóság elnökének rendeletét, mely szerint a „4 kerületre osztott városban összesen 8 – 36 pft fizetéssel ellátott – fertálymesterek engedélyeztetnek”. A tanácsnokok rögtön hozzátették és jegyzőkönyvbe foglaltatták, hogy a véleményük szerint „ily csekély fizetésért, ennyi teherrel és idő veszteséssel egybecsatolt szolgálatra” nem lesznek jelentkezők, indítványozták hát, hogy 50 pengőforintra emeljék a megajánlott fizetést, és a majdani fertálymesterek mellé 16 segédtizedet is legyen szabad választani. A permanens tehetetlenség indokolhatta, hogy a felettes hatóság elfogadta mindkét javaslatot.¹⁴ Fél évszázad elteltével, az immáron szakasznak nevezett városnegyedek tanácsnokai mellett 1855-től ismét fertálymesterek (név szerint: Balogh József, Bató Ferenc, Diószeghy József, Jarbits János, Kalmár Pál, Szebenyi Sámuel, Sziráki András és Varga József) buzgólkodtak a miskolci közrend fenntartása érdekében.

Adatolt, hogy a neoabszolutizmus kormányzata törekedett a közélet németesítésére, Miskolcon is birodalmi területekről odavezényelt idegen bürokraták dolgoztak az adópénztárban, a hétköznapi életben német nyelvű utcanévtáblák, Stróbl bácsi vendéglőjének virsliillata, fokozódó sörfogyasztás, kellemetlenebb elemként zsandárok éreztették a sajátos korszellemet.¹⁵ A fertálymesterek kinevezésével azonos időpontban, 1856-ban a főbíró helyét polgármester foglalta el a miskolci közigazgatás élén, ugyanakkor nem adatolható, hogy a hivatali állásokhoz fűződő terminológiai változások valóban célirányos részét képezték a neoabszolutizmus németesítő tendenciáinak. Miskolcon a 18–19. század fordulóján történt kísérlet a fertálymesteri állás bevezetésére, ennek ellenére a megnevezés idegenül hatott ötven évvel később, a jegyzőkönyvvező kéz 1855-ben előbb tizedeseket írt, és át kellett húznia az elvétett szót, javításként toldotta mellé a „fertálymesterek” terminust.¹⁶ A nyolc választottnak nagyon meg kellett dolgozni a fizetésért, és nemcsak a városi tanács, hanem a járási szolgabíró is osztogatta számukra az újabb és újabb megbízatásokat. Polgármesteri utasításra üldözték a

¹³ MNL BAZML. IV. 1602. a. 338/1854. és 404/1854.

¹⁴ MNL BAZML. IV. 1602. a. 403/1855.

¹⁵ PFLIEGLER J. Ferenc 1996. 35-37.

¹⁶ MNL BAZML. IV. 1602. a. 403/1855.

körözött bűnözőket,¹⁷ vagyis tették volna, ha a járási szolgabíró nem rendeli el 1857 tavaszán, hogy a fertálymesterek a sorozóbizottságnál dolgozzanak, még-hozzá a „*miskolci járásnak újoncoszás ideje alatti napokon keresztül minden más foglalkozásuk félretételével, folyamatosan egyedül ezen ügynek sikerre vezető előmozdítása körül fáradozva*”.¹⁸ A fertálymesterek engedelmessé váltak, mire a polgármestertől kaptak a városi teendőik elhanyagolása miatt, a továbbiak tekintetében az újabb mulasztás esetére egy, másodszorra öt pengőforintnyi büntetést, harmadik – egyben végső – megrovásként pedig elbocsátást helyezett kilátásba Miskolc első tisztviselője. Egyikőjük (Varga József) írásbeli feddésben részesült 1858 elején, négy másik fertálymestert (Balogh József, Bató Ferenc, Diószeghy József, Jarbits János) „*kötelességük szorgalmas teljesítésére*” utasította a községtanács. Kvázi alulról is őket vegzálták, a beosztottjaikként dolgozó segéd-tizedesek az alacsony bérezés miatt a lemondást fontolgatták, a fertálymestereknek kellett rimánkodniuk a polgármester felé, mondván, hogy a tizedesek „*nélkül, magunkra maradván mi is a hivatalos állásunkról lemondani kénytelenített-nénk*”.¹⁹

Miskolc helyettes polgármestere 1859 év elején írásba foglalta a fertálymesterek (akiket hol így, hol negyedmestereként emlegettek) kötelezettségeit: kimutatást vezetni a befizetett adórészletekről és az elmaradásokról, minden reggel 7 órakor megjelenni a pénztári hivatalnál és elkönyvelni az előző napi törlesztéseket, 8-kor az elmúlt 24 óra eseményeiről referálni a szakaszbeli tanácsnoknak, illetve megtudni tőle az adott napra vonatkozó utasításokat. A fertálymesterek állandó jelleggel felügyeltek az éjjeliőrökre, ellenőrizték az idegeneket, gyanús elemeket, a háztartások tűzoltóeszközeit. Névjegyzékbe foglalták, kirendelték közmunkára a szakasz lakosságát, beosztották az előfogat rendjét és a katonai beszállásolást.²⁰

A feladatkör népszerűtlensége indokolhatta a kezdeti évek állandósuló fluktuációját. Kettő kivétellel, 1859 januárjában az egész fertálymesterei kollektívát lecserélték (Balogh József és Kalmár Pál maradt hivatalban a korábbi nyolcasból, az első szakaszba Balogh mellé Suhajda László, Kalmár mellé a harmadikba Gellér István került, a második szakasz fertálymesterei Barczikay István és Orosz József, a negyediké két korábbi adóbehajtó, Nyitray Dániel és Radics István lettek). A második szakaszban már nyárra eluralkodott a káosz, 1859 júliusában Barczikay és Orosz helyére Nagy Ferencet és Margitay Istvánt nevezték ki fertálymestereknek.²¹ Utóbbi sem bírta sokáig, vele egyszerre köszönt le Suhajda is, így 1860 tavaszán az 1855. évi első garnitúrából reaktívált Sebenyi SÁ-

¹⁷ MNL BAZML. IV. 1602. d. 4848/1857.

¹⁸ MNL BAZML. IV. 1602. d. 1860/1857.

¹⁹ MNL BAZML. IV. 1602. d. 650/1858.

²⁰ MNL BAZML. IV. 1602. d. 71/1859.

²¹ MNL BAZML. IV. 1602. d. 3090/1859.

muel és a kezdő Kis Pál vállalták a fertálymesteri teendőket. Utóbbi is hamar feladta, és Kis Pálhoz hasonlóan egy éven belül lemondott Nagy Ferenc, Nyitray Dániel és Radics István. A kollektívának tehát ismét lecserélődött a fele, ekképpen az 1861-es összeállításban az első szakasz veteránjai (Balogh József és Kalmár Pál) mellett kettő korábban már fertálymesterkedő kolléga (Szebenyi Sámuel, Bató Ferenc) és három kezdő (Diószeghy István, Ruttkay Imre, Sassy Szabó Pál) szerepelt.²²

Éjjel-nappal járták az utcákat, behajtottak és letartóztattak, ingáztak a városháza és a szakaszuk között. A korántsem bőkezű miskolci tanács zokszó nélkül fizetett csizmapénzt az állandóan talpaló fertálymestereinek. A kellő fizikum mellett annyi előzetes követelményt támasztott, hogy a fertálymesterségre olyan egyének jelentkezzenek, „*kik ezen állomások betöltésére írásbeli és számvitelbeni képességüknél fogva magukat minősítettnek vélik*”.²³ Az eredeti instrukciók lényegi eleme, a tűzrendészet a városi rendőrség, a piacbiztos és az önkéntes tűzoltóegylet hatáskörébe került a dualizmus időszakára, amit bizonyára nem is bántak az adóbehajtással és minden egyébbel terhelt fertálymesterek. Egyikük, az évtizedeken keresztül helytálló Balogh József könyöradományok gyűjtésére kért engedélyt 1869 nyarán, leírta, hogy „*Miskolc városát, mint hűséges Negyed Mester szolgáltam, akkori időben a Szirma utcán (első szakasz – K. K.) nagyon gyakran támadott a tűz, melynek oltásánál, minthogy a vízi puska nálam állott, sokszor életveszéllyel is küzdöttem, ezen tüzek miatt romlott el szemem világa*”.²⁴

A személyi összetétel változékonysága mellett a szervezeti keretek sem állandósultak. Az 1860-as évek derekán négy főnyire csökkentették a fertálymesterek számát (Diószeghy István, Gellér István, Sassy Szabó Pál és a veterán Szebenyi Sámuel), szakaszonként tehát csupán egyet alkalmaztak, illetve segéderőnek egy-egy tizedest rendeltek melléjük. A hatékonyságot mindez aligha fokozta, valószínűleg ezért bocsátották el a tizedeseket, és 1867 márciusában ismét 8 főnyire egészítették ki – Kovács Károly, Pásztor Pál, Ruttkay Imre és Novák Ferenc csatlakozásával – a fertálymesteri garnitúrát. Egy hónapon belül leköszönt Novák, Theodorovics István vette át tőle a fertálymesterkedést.

A kiegyezés évében választott városi közeggé váltak a funkció viselői, az 1867. júliusi tisztújítás alkalmával a törvényes előírásoknak megfelelően, titkos szavazással választották meg a miskolci negyedmestereket. A városi képviselők a tanácsterem falára ragasztott listán böngészhették a pályázók lajstromát, majd cédulára írták az általuk preferált nevet, és a voksot leadták a szavazatszedő bizottság elnökének. A nyolc fertálymesteri állásra azok aktuális viselői mellett még további tizenhét pályázó jelentkezett. A hivatalban lévők közül mindössze ketten – az alig egy hónapja kinevezett Theodorovics és az egyébként tehetséges

²² MNL BAZML. IV. 1601. b. 132/1861.

²³ MNL BAZML. IV. 1602. d. 246/1860.

²⁴ MNL BAZML. IV. 1601. a. 113/1869.

és utóbb majd újra bizalmat nyerő Gellér – buktak el, helyükre 1867. július 25-én Kudlik Károlyt és Soós Sámuelét választották meg. Vitára adott okot, hogy szerencsés-e a saját lakhelyüknek megfelelő szakaszba helyezni a fertálymestereket, végül ekképpen alakult a beosztásuk: Pásztor Pál – Sassy Szabó Pál az első, Kudlik Károly – Sebenyi Sámuel a második, Soós Sámuel – Diószeghy István a harmadik, Ruttkay Imre – Kovács Károly a negyedik szakaszba kerültek.²⁵ A mozgalmas 1869. év okozott újabb változást az összetételben. A népszámlálás teendői mellett az új városháza építése is megindult, Kovács Károlyt átirányították felügyelni a munkálatokat, helyére 1869 novemberében Csík Józsefet választották meg fertálymesternek. Szegény Csík rövidesen elhunyt, 1870 szeptemberében így Kovács Károly visszatért a negyedik szakasz fertálymesteri állásába.²⁶ Időközben a régi bevált ember, Sebenyi Sámuel is kiesett a kollektívából, Soós Sámuelét pedig – „*miután kötelességeit vagy hanyagsága, vagy tudatlansága miatt nem képes teljesíteni*” – kénytelen volt állása alól felmenteni a városi tanács.²⁷ Helyükre valószínűleg azért nem választottak új embereket, mert küszöbön állt az 1871 márciusában hatályba lépő községi törvény nyomán kibontakozó szervezeti reform. Nyolc helyett átmenetileg tehát hat, utóbb, az említett jogszabályi módosulásnak megfelelően pedig már csak négy fertálymestere, illetve – a reformmal életbe lépő terminológia szerint – szakaszmestere volt a városnak.

Miskolc rendezett tanácsú város első szervezeti szabályrendeletét 1872. április 15-én keltezték. A segéd-kezelő- és szolgaszemélyzet választása, bérezése teljes egészében a képviselőtestület hatáskörébe került. A negyedmesteri állásokat megbontották: négy szakaszbiztost átsoroltak a rendőrség kötelékébe, csupán a közigazgatásnál maradt négy szakasz-mester jelentett folytonosságot,²⁸ annál inkább, mert – a hivatalos névváltozás ellenére – a vonatkozó iratok és sajtótermékek továbbra is negyed-, illetve fertálymesternek emlegették a szakaszmestereket. Négyen maradtak tehát 1872-ben: első szakasz – Pásztor Pál, második szakasz – Diószeghy István, harmadik szakasz – Kudlik Károly, negyedik szakasz – Gellér István.²⁹ A legjobb szakembereket tartotta meg a város, ennek tudható be, hogy a korábbi dorgáló feljegyzések helyett az elismerő hangvételűek váltak dominánssá. Tapasztalt, felkészült szakasz-mesterek voltak, Gellér Istvánt már egy évtizeddel korábban is pozitív példaként emlegették, amikor az 1861. évi kollektívát ekképpen marasztalta el a városi tanács: „*a fertálymestereknek – Gellér István kivételével – az adó ügyben tanúsított hanyag eljárásuk rosszalltatván, meghagyatik, hogy a Gellér István által célszerűen s helybenha-*

²⁵ MNL BAZML. IV. 1602. a. 573/1867.

²⁶ MNL BAZML. IV. 1601. a. 121/1870.

²⁷ MNL BAZML. IV. 1602. a. 45/1871.

²⁸ MNL BAZML. IV. 1902. c. 55/1872.

²⁹ MNL BAZML. IV. 1902. c. 109/1872.

gyólag vezetett adóhátralék kimutatás mintájára a szakaszokról azonnal hasonló kimutatást készítsenek”.³⁰ Pásztor Pál ugyancsak bizonyította rátermettségét, ő viszont sajnálatosan hamar, már 1872 őszén elhunyt, helyére az első szakasz élére Ruszt Józsefet választották 1872. szeptember 9-én szakaszmesternek.³¹ Említettük, egyre kevesebb szemrehányásra adott okot a működésük, sőt 1875 márciusában a pénzügyminisztériumtól 20 forintnyi jutalmat kapott a négy miskolci szakaszmester „az illeték fizetési meghagyások pontos kézbesítése által tanúsított buzgalmuk méltánylásául”.³² Javuló teljesítményük és a fokozódó szorgalom persze összefüggött feladatkörük zsugorodásával. Korszerűbbé vált a közigazgatási szakosodás, a kézbesítésre, hirdetésre, begyűjtésre redukált szakaszmesteri állás pedig egyre kevésbé volt nélkülözhetetlen a városházán. Országos viszonylatban sokfelé már 1848 táján megszűntették, ahol erre nem került sor, ott az 1870-es évek reformjaival összefüggésben váltak meg a fertálymesterektől, szakaszmesterektől.

Az utolsó évek személyes tragédiákat is hoztak: „Kudlik Károly III dik szakaszbeli negyedmester már több mint 5 hónap óta gyógyíthatlan betegségben sínlődik, sőt már egy hét óta Ixel orvos úr nyilatkozata szerint elme betegségben van” – jelentett Kiss János tanácsnok 1876 júniusában a polgármesternek.³³ Helyettesítésre javasolta a minden tekintetben megbízhatónak ismert Szőke Ferencet, aki „józan életű, jó író, pontos számoló”.³⁴ Szőkét így előbb ideiglenesen, majd szegény jó Kudlik Károly 1876 augusztusában bekövetkezett halála után öt jelölt közül, meggyőző többséggel (64 közül 57 képviselő Szőkére szavazott) szakaszmesterré választották.³⁵ Beilleszkedett, a bizonyított kvartett aztán hét ellenjelölttel szemben őrizte meg hivatalát az 1878 júliusi tisztújításon, amikor Diószeghy Istvánt, Gellér Istvánt, Ruszt Józsefet, Szőke Ferencet is újra szakaszmesterré választották.

A miskolci közgyűlés küldöttséget rendelt 1883 szilveszterén a városi szabályrendelet módosításának előkészítésére. A javaslatukat tárgyaló 1884. április 17-i közgyűlés jegyzőkönyve rögzítette, hogy a „szakaszmesteri intézmény ez idő szerinti megszüntetésével, ennek helyébe két közigazgatási tollnoki állomás rendszeresítését testületünk célszerűnek látja, miért is a küldöttség e részbeni javaslatát a kifejtett indokokból magáévá teszi, önként értvén, hogy ha az idők folyamában a szervezet e része célszerűnek, gyakorlatiasnak nem bizonyulna, azon a képviselő testület annak idején kétségtelen jogánál fogva változtatni,

³⁰ MNL BAZML. IV. 1602. a. 393/1861.

³¹ MNL BAZML. IV. 1902. a. 103. és 123/1872.

³² MNL BAZML. IV. 1905. c. 1472/1875.

³³ MNL BAZML. IV. 1902. c. 103/1876.

³⁴ MNL BAZML. IV. 1902. c. 122/1876.

³⁵ MNL BAZML. IV. 1902. a. 120. és 122/1876.

*esetleg a megszüntetett szakaszmesteri intézményhez visszatérni fog”.*³⁶ Akadtak hát pártfogói a fertálymesterség megtartásának, a miskolci hetilap is kifejezetten hangsúlyozta, hogy a közgyűlésen a bizottsági „*javaslat tárgyalása nagy érdeklődés mellett indult meg s később csaknem viharossá fejlődött. A vita, mondhatni három pontra szorítkozott, nevezetesen arra, mely a negyedmesteri állások megszüntetését hozza javaslatba*” stb.³⁷ Vehemens ellenzékkel ugyan, de végül mégis a szakaszmesteri funkció léte ellen foglalt állást a képviselőtestület. Bevezették az ügyintézés szakelődői rendszerét, a szakaszmesterek után maradt adó-, közmunkaügyi és egyéb összeírások lebonyolítását egy felelős tanácsnok irányítása alatt működő kettő tollnokra bízta. A szakaszokat még emlegették, megélték a századfordulót, a fertály-, negyed-, illetve szakaszmesteri hivatás viszont 1884-ben megszűnt Miskolcon.

Összegezvén a korábbiakat leírhatjuk az áttekintett források alapján, hogy Miskolc város igazgatási szervezetében kettő időszakban alkalmaztak fertálymestereket:

1794-től 1800 körül az országos mintáknak megfelelő, leginkább a szabad királyi városokra jellemző hatáskörrel, a tűzbiztonságot és a közrendet szolgálták a miskolci fertálymesterek;

1856-tól 1884-ig hivatalosan szakaszmester megnevezéssel, közkeletűen fertálymesterként, negyedmesterként emlegetett fizetett városi alkalmazottak összeíró, begyűjtő, kézbesítő, hirdető feladatkörrel segítették elő a korszerűsödő Miskolc öngazgatásának hatékonyságát.

IRODALOM

CSIZMADIA Andor

1983 Népi közigazgatásunk tizedesi és fertálymesteri intézménye. In: Szerkesztő: Czeglényi László: Győri Tanulmányok 5. 45–73. Győr.

GYULAI Éva

2000 Városszerkezet és utcák. In: Faragó Tamás (szerk.): Miskolc története III/1. 1702-től 1847-ig. 99–123. Miskolc.

KÁLLAY István

1989 A városi önkormányzat hatásköre Magyarországon 1686–1848. Budapest.

PFLIEGLER J. Ferenc

1996 Életem. Miskolc.

³⁶ MNL BAZML. IV. 1902. a. 29/1884.

³⁷ Borsod, 1884. április 23.

STIPTA István

2000 A városigazgatás szervezete, működése. In: Faragó Tamás (szerk.):
Miskolc története III/2. 1702-től 1847-ig. 717–719. Miskolc.

Források

MNL BAZML = Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei
Levéltára

MNL BAZML. IV. 1501. a.

Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, Miskolc
város levéltára. Miskolc Város Tanácsának iratai, tanácsülési
jegyzőkönyvek.

MNL BAZML. IV. 1501. e.

Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, Miskolc
város levéltára. Miskolc Város Tanácsának iratai, tanácsi iratok.

MNL BAZML. IV. 1601. a.

Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, Miskolc
város levéltára. Miskolc Város Képviselőtestületének iratai, köz-
gyűlési jegyzőkönyvek.

MNL BAZML. IV. 1601. b.

Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, Miskolc
város levéltára. Miskolc Város Képviselőtestületének iratai, köz-
gyűlési iratok.

MNL BAZML. IV. 1602. a.

Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, Miskolc
város levéltára. Miskolc Város Tanácsának iratai, tanácsülési
jegyzőkönyvek.

MNL BAZML. IV. 1602. d.

Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, Miskolc
város levéltára. Miskolc Város Tanácsának iratai, tanácsi iratok.

MNL BAZML. IV. 1902. a.

Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, Miskolc
város levéltára. Miskolc Város Képviselőtestületének iratai, köz-
gyűlési jegyzőkönyvek.

MNL BAZML. IV. 1902. c.

Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, Miskolc
város levéltára. Miskolc Város Képviselőtestületének iratai, köz-
gyűlési iratok.

MNL BAZML. IV. 1905. c.

Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, Miskolc
város levéltára. Miskolc Város Tanácsának iratai, tanácsi iratok.